

European Conference on Educational Research 2018 (ECER) „Inclusion and Exclusion: Resources for Educational Research?“ Bolzano, 3.–7. 9. 2018

V prvních zářijových dnech hostila Free Univerzity v Bolzanu mezinárodní a mezioborovou konferenci, kterou zaštituje Evropská asociace výzkumu ve vzdělávání (EERA). Každý rok se konference věnuje jednomu vysoce aktuálnímu tématu. Zatímco v loňském roce v Kodani byl předmětem ambivalentní vztah současných vzdělávacích reforem a požadavku neustálé změny: *Reforming Education and the Imperative of Constant Change: Ambivalent Roles of Policy and Educational Research*, letos se konference věnovala tématu inkluze a exkluze. Toto téma mělo za cíl mapovat nejen praktiky vylučování některých účastníků z procesu vzdělávání či pedagogické přístupy, jak inkluzivní vzdělávání navodit, ale také, jak naznačuje i otazník v názvu konference, se zabývat teoretickými a konceptuálními předpoklady a premisami výzkumu ve vzdělávání obecně. Mnoho příspěvků se věnovalo konkrétním pedagogickým praktikám, ovšem značné množství příspěvků také tematizovalo nejednoznačný přínos mnoha expertíz, analýz a mezinárodních srovnávání (z kterých v současnosti reformy ve vzdělávání vycházejí) k inkluzivnímu prostředí ve školách i ve veřejné politice.

Ideovými magnety konference byli prominentní sociologové a socioložky vzdělávání. Sál Bolzanského divadla naplnila Susan Robertson (University of Cambridge) a druhý den i Thomas Popkewitz (University of Wisconsin-Madison). Britská profesorka sociologie vzdělávání se v příspěvku „Setting aside settings: on the contradictory dynamics of ‘Flat Earth’, ‘Ordinalization’ and ‘Cold Spot’ governing projects shaping education“ věnovala problematické ontologii komparativních dat poskytnutých v současnosti zejména transnacionálními organizacemi různým vlád-

ním projektům zaměřeným na hodnocení kvality vzdělávání. Skrze historicko-empirický výzkum argumentovala, že tato data „zplošťují“ svět tím, že skrze pořadové údaje, které pracují ve vertikálním plánu a připouštějí pouze hierarchické souzení (tzv. „ordinalizace“), vytěsňují souzení nominální, a tak znemožňují dosažení rovnosti, která byla původním záměrem těchto evaluativních dat. V zamyšlení nad budoucností expertízy uvedla zajímavé příklady tzv. „alternativních míst expertíz“, které vycházejí z lokálního vědění, „neordinalizují“ skutečnost a nezakrývají socio-environmentální zakotvení vzdělávání.

V podobném duchu, ale se širším záběrem se americký profesor sociologie kurikula zaměřil ve své řeči „The paradox of research: The good intentions of inclusion that excludes and abjects“ na dobře míněné a mnohdy i velmi kritické výzkumy ve vzdělávání, které ale nereflexivně pracují s takovými kategoriemi, pojmy, teoriemi (tedy systémy vědění), které změnu znemožňují a nežádoucí stav reprodukují. Svůj přístup nazval „antropologií rozumu“ a na historickém výzkumu ukázal, jak vzdělávací ideje a kategorie vznikají v určitých společných podmínkách a nejsou tedy „přirozené“. Například, jak se konceptualizace určitých skupin účastníků ve vzdělávání jako „druhů“ (městské dítě, rizikové dítě apod.) „naturalizuje“ a jak je pomocí těchto druhů se skupinami „zacházeno“, což znemožňuje požadovanou inkluzi. Systémy zdůvodňování tedy „jednají“ skrze vepisování svých konceptualizací do vzdělávací praxe. To podložil argumentem, že věda nikdy nebyla vědou „minulých událostí“, ale vždy směřovala k budoucím tužbám, k vytoženým objektům, k žádoucím stavům a vztahům, k žádoucím vlastnostem lidských bytostí apod. Tak vlastně již od počátku věda stojí na hodnotách („science of desire“), a ne na „daných přirozenostech“.

S úvodní řečí vystoupili ale i významní italské badatelé ve vzdělávání jako Mar-

cella Milana (University of Verona) s příspěvkem „The fascination with adult learning as the panacea for societal injustices: Participation, visibility, and in/exclusion“ a Marco Catarci (Roma Tre University) s příspěvkem „Multicultural society and educational responses: The intercultural approach as a strategy for combating social exclusion“.

Vzhledem k tomu, že konference se stávala v některé dny až z desítek paralelních sekcí, je následující výběr nutně subjektivní a nemůže bohužel pokrýt všechny zajímavé prezentace. Zaměřila jsem se na panely a symposia sekcí *Sociologies in Education*, *Politics and Policies of Education*, *Discourses in Education*, *Europeization of Education*, *Digital Technologies and the Governance of Education* aj.

V sekci *Marketisation in Education* Piia Seppanen (University of Turku, Turku) v příspěvku „Emerging edu-businesses in Finland reaching out to the globe“ upozornila na problematiku důsledky otevřenosti vzdělávacích systémů soukromému sektoru, což je požadavek, který i v České republice zaznává čím dál častěji. Ukázala, že „soukromé“ firmy jsou spíše velmi hybridní vlivovou sítí napojenou na globální kapitál, jež nevytváří mnoho prostoru pro partnerské vztahy mezi lokálními podnikateli a školou. Na finském příkladu sítě soukromých poskytovatelů ICT, nástrojů virtuální reality a publikací (učebnice) ukázala, jak taková síť nereaguje na požadavky školy a lokality, ale požadavky (a řešení) vytváří. Tím je lokalita (soukromá a i školní) spíše exkludována z rozhodování o vlastních potřebách. Sophie Rudolph (University of Melbourne) se v prezentaci „Using the fear of exclusion for the sake of inclusion: A case of strange policy logics and their (unintended) consequences“ zaměřila na formalizaci a zároveň responsabilizaci učitelské profese. Na australském příkladu popsala paradoxní praktiky nařízené diverzity skrze standardizované měření učitelských kompetencí, které ale podkopávaly učitel-

skou péči o vztahy a procesy ve třídě a učitele vlastně deprofesionalizovaly.

V symposiu *Comparative Educational Knowledge and Knowledge Production: A Technology of Appearance: Interactional Acts of Education* se představili autoři knihy, která zanedlouho vyjde v nakladatelství Routledge: *Education by the Numbers and the Making of Society: The Expertise of International Assessments*, za kterou jsou editorsky zodpovědní významní sociologové vědění ve vzdělávání Sverker Lindblad, Daniel Pettersson a Thomas Popkewitz. Symposium se zaměřilo na konstitutivní jednání ve vztahu mezi věděním a vzděláváním, tedy na praktiky, které ustavují srozumitelnost a smysluplnost vědění k rozvoji takových vzdělávacích nároků, jako je demokracie, inkluze apod., praktiky, které ale nutně nemusí být podřízeny nároku demokracie a transparentnosti. Autoři ukazují častý vzorec dynamiky v současných reformních snahách: komparativní data poslouží skandalizaci, která pak poslouží jako ospravedlnění „normalizace“ skrze určitý nástroj vzdělávací politiky (Anreas Nordin, Linnaeus University). V množství těchto procesů se již dá hovořit o „přeregulovanosti“ vzdělávacího prostoru (Miriam Prieto, Universidad Autónoma de Madrid). Toto rozšiřování souvisí také s expanzí nových aktérů na „vzdělávací agoře“ (Daniel Petterssen, University of Gävle). Jak ukázala Catarina Gonçalves a Luís Miguel Carvalho (oba Universidade de Lisboa), vznikají nové typy uskupení těchto aktérů, kteří se pozicionují jako experti a distribuují přenositelné vědění k vylepšení vzdělávání. Důvěryhodnost takového vědění je často budována redukcí komplexnosti. Daniel Sunberg, (Linnaeus University) popsal ve svém příspěvku „Evidently, the broker is the new whiz-kid at the education agora“ tyto nové sítě tvůrců patřičného vědění ve vzdělávání, které obchází tradiční výzkumné komunity. Nový typ vzdělání sice nabízí jistotu znejistěným lokálním politikům, veřejným ak-

térům i participantům ve vzdělávání (Andreas Nordin). Tito aktéři jsou ale pak vylučováni z formování žádoucího vzdělávání tím samým věděním, které jim mělo zaručit jistotu.

Naopak symposium *Globalizing Test-Based Accountabilities in Education* se zaměřilo na jednu praktiku současného posunu ve vztahu vědění–vzdělávání, a to na hodnocení na základě standardizovaných testů. V české republice toto téma také vyvolalo debatu v souvislosti se zaváděním povinného testování všech žáků základních škol a se zaváděním standardů. Ovšem oproti skoro již klasickým kritikám, že tento druh akontability způsobuje problematické jednání ředitelů škol, učitelů i žáků, se autoři v tomto sympoziu mimo jiné tázali, zda TBA (test-based accountability) znamená vždy nějakou drastickou roztržku s předchozími způsoby „skládání účtů“ ve vzdělávání. Bob Lingard (University of Queensland), Steven Lewis (Deakin University) a Sam Sellar (Manchester Metropolitan University) v příspěvku „Reconfiguring accountabilities in education through multiple partnerships: An Australian case“ upozornili na rozdíl mezi „povinností skládat účty“ a „být uschopněný zodpovídat“. V australských lokalitách testovali možnost tzv. „rich accountability“, která umožňovala lokálním aktérům formulovat vlastní hodnocení, vlastní potřeby a vlastní limity. Jako Kauko (University of Tampere) v kvalitativní komparativní studii ukázal, že existují odlišné dynamiky v prosazování TBA a že je nelze vysvětlovat teorií „ovládání na dálku“ (governance-at-a-distance theory), kterou identifikoval v předpokladech francouzských a britských kritických přístupů. Navrhnul tedy nový analytický rámec pro komparaci dynamiky politik ve vzdělávání, který umožňuje sledovat současnou fluidní správu i prostor pro jednání rozličných aktérů, čímž vlastně představil svoji editorskou práci *Politics of Quality in Education: A Comparative Study of Brazil, China,*

and Russia, kterou vydalo nakladatelství Routledge jako open access.

Na konferenci ale vystoupilo i několik českých kolegů. Dominik Dvořák (PedF UK, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání) seznámil mezinárodní publikum s nepřijetím a neúspěchem české vzdělávací reformy a například Eva Potužníková (stejně pracoviště) upozornila v komparativním výzkumu na nespravedlivé hodnocení škol v těch aspektech, na které ovšem školy nemají vliv.

Jako většina velkých konferencí i tato byla rozdělena na „prekonferenci“ začínajících výzkumníků a „hlavní konferenci“. Ovšem i v té spíše doktorandské části vyniklo mnoho zajímavých příspěvků. Eugenia Matz (Justus-Liebig-University Gießen) prezentovala výzkum ambivalence mezi diskurzem a jednáním některých programů pro globální občanství. Vivien Gain (Katolická univerzita v Lovani) se věnoval tomu, jak současné společnosti vnímají svoji budoucnost jako rizikovou a nejistou a jak reagují na takovou reprezentaci v doméně vzdělávání. Elena Revyakina (University College Dublin) ukázala na velmi komplexní situaci Ruské federace změnu společenských hodnot, která vytvořila značně problematickou disparitnost v procesu vzdělávací reformy.

V tomto, zdá se, poněkud depresivně vyhlížejícím popisu vzdělávání ale konference splnila svůj účel. Ve společnostech, ve kterých má stále více lidí pocit, že nemůžou nic změnit, tato konference ukázala na mnoho míst, kde to ještě stále lze a je potřeba. Můžeme se jedině těšit na další ročník, který bude hostem na Univerzitě v Hamburku a jehož tématem bude *Education in an Era of Risk: The Role of Educational Research for the Future*.

Všechny abstrakty z této i z minulých konferencí EERA jsou přístupné na: <https://eera-ecer.de/ecer-programmes/>.

Jitka Wirthová